

UTVÄRDERING AV BEFINTLIGA UTRYMNINGSPLATSER

För personer med nedsatt rörelseförmåga

Hur kan vi säkerställa att alla, oavsett fysiska förmågor, kan evakueras säkert vid en nödsituation? Trots att svenska byggregler sedan över ett decennium kräver utrymningsplatser för personer med nedsatt rörelseförmåga, visar ny forskning att dessa platser ofta är både otillgängliga och dåligt utformade. I en tid där inkludering och säkerhet står högt på agendan, är det dags att fråga oss om våra byggnader verkligen är anpassade för alla – eller om vi behöver tänka om.

TEXT KRISTIN ANDRÉE & HÅKAN FRANTZICH

dagens samhälle är säkerhet en grundläggande rättighet för alla, inklusive personer med nedsatt rörelseförmåga. Sedan 2011 har svenska byggregler inkluderat utrymningsplatser som en lösning för att hjälpa personer med nedsatt rörelseförmåga att utrymma säkert från publika lokaler. Även arbetsmiljöverkets forskrifter AFS 2020:1 har sedan 2020 tydliggjort att personer med nedsatt rörelseförmåga ska ha likställda möjligheter att

utrymma som gående personer från en tillgänglig arbetsplats. Ett förtydligande har införts genom AFS 2020:1 som medför att vid ny- och ombyggnation ska om det inte är möjligt att på egenhand utrymma tillgängligt till säker plats ska tillfälliga utrymningsplatser anordnas. Även om både Boverkets byggregler (BBR 26) och AFS 2020:1 föreskriver utrymningsplatser, saknas det tydliga riktlinjer för deras utformning. Detta har lett

till en osäkerhet kring deras effektivitet och användarvänlighet.

En forskningsstudie med syftet att undersöka användarvänligheten hos befintliga utrymningsplatser har nyligen genomförts. Målet med undersökningen har varit att utveckla rekommendationer för enhetliga och mer användarvänliga utrymningsplatser. Studien var uppdelad i tre delstudier:

- inventering av befintliga utrymningsplatser,

- enkätstudie med potentiella användare,
- kvalitativ bedömning av den upplevda miljön.

I den aktuella artikeln kommer delstudien som omfattade inventeringen av befintliga utrymningsplatser att presenteras. Forskningsstudien i sin helhet går att hitta på SBUF, Brandforsk och Brandskyddslagets hemsidor.

Studien finansierades av Brandforsk och SBUF och genomfördes i samarbete med Brandskyddslaget AB, Lunds universitet och NCC. Forskningsgruppen leddes av Kristin Andréé, Brandskyddslaget och Håkan Frantzich, Lunds tekniska högskola. Medverkande i forskningsgruppen var även Staffan Bengtson, Brandskyddslaget och Bengt Gåfvells, NCC.

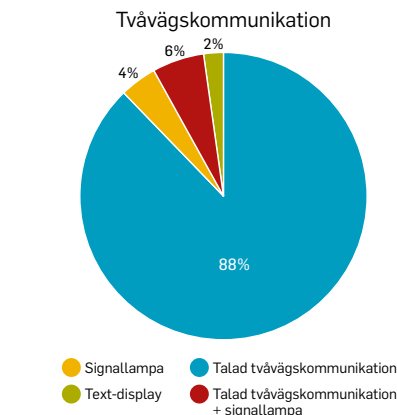
METOD OCH GENOMFÖRANDE

För att få en grundläggande förståelse för hur utrymningsplatser faktiskt är utformade och vilka variationer som finns, utfördes en inventering av befintliga utrymningsplatser i byggnader. Byggnader med olika verksamhet valdes ut och exempel på byggnader som ingick var skolor, kontor, butiker och idrottsanläggningar. Totalt besöktes 33 olika byggnader och 126 utrymningsplatser.

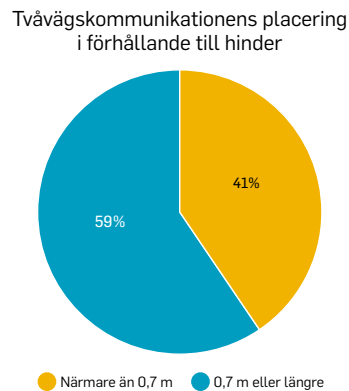
Inventeringen innefattade en noggrann genomgång av varje utrymningsplats utifrån ett utvärderingsverktyg, med fokus på placering av utrymningsplatsen, typ av tvåvägskommunikation, placering av apparat för tvåvägskommunikation, skyltning vid platsen och typ av brandlarm i anslutning till utrymningsplatsen. Forskarna mätte också fysiska dimensioner som platsens storlek, avstånd till hinder från apparat för tvåvägskommunikationen och på vilken höjd apparaten var placerad.

RESULTAT

Resultaten från inventeringen visar att det finns stora variationer i hur utrymningsplatser placeras och utformas, och att många av dessa inte uppfyller behoven för de tänkta användarna. Till exempel visade det sig att apparaten för tvåvägskommunikation, som är avgörande för säkerheten, ofta är placerad på ett sätt som gör den svåråtkomlig för personer med nedsatt

Figur 1. Typ av tvåvägskommunikation

Figur 2. Tvåvägskommunikation placerad i förhållande till hinder

rörelseförmåga. Dessutom är skyltningen och informationen på många platser bristfällig.

Enkätundersökningen visade även att det finns en viss tvekan bland användarna att utnyttja utrymningsplatser vid en nödsituation. Många uttryckte en önskan att i stället försöka ta sig ut på egen hand. Detta pekar på ett behov av bättre information och utbildning om hur utrymningsplatser ska användas.

Utförning

Utvärderingen av befintliga utrymningsplatser visade att det finns en stor variation i hur dessa platser är utformade när det kommer till typ av tvåvägskommunikation, skyltning på platsen samt tillgänglighet till apparaten för tvåvägskommunikationen.

Tvåvägskommunikation: I det flesta fall (ca 90 procent) var tvåvägskommunikationen talad men det fanns också varianter med signallampa och textdisplay, se figur 1. I 90 procent av fallen var tvåvägskommunikationen kopplad till en svarsenhet vid brandförvarstablån i de övriga 10 procent var apparaten kopplad till en larmcentral.

Placeringen av tvåvägskommunikationen studerades både utifrån vilken höjd från golv den var placerad samt om den var placerad tillräckligt långt ifrån hinder för att var tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga.

I BBR anges det att tvåvägskommunikationen bör vara placerad 0,8 m från golvet. Höjden mättes från golvet till centrum av tvåvägskommunikationsapparaten. Resultatet visar att 20 procent av apparaten var placerade på 0,8 m höjd, 60 procent var placerade under 0,8 m höjd och 20 procent var placerade över 0,8 m höjd. Resultatet visar att de flesta apparaterna inte är till-

gängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Studien mätte också avstånd till hinder/hörn från apparaten för tvåvägskommunikationen. För att en tvåvägskommunikation ska vara tillgänglig ska den vara placerad minst 0,7 m från ett hinder/hörn. Av de tvåvägskommunikationer som ingick i studien var det ca 40 procent som var placerade mindre än 0,7 m från hinder/hörn, se figur 2. Exempel på hur utrymningsplatser kan se ut fotograferade vid inventeringen ses i figur 3 och 4.

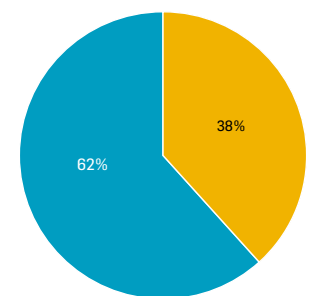

Figur 3. Apparät för tvåvägskommunikation placerad för nära innerhörn.

Figur 4. Blomplantering placerad framför apparaten för tvåvägskommunikation.

Tillgänglig tvåvägskommunikation

● Ej tillgänglig placering tvåvägskommunikation
● Tillgängligt placerad tvåvägskommunikation

Figur 5. Fördelning av tillgänglig och ej tillgänglig tvåvägskommunikation.

Figur 6. Skylt inom utrymningsplats enligt Arbetsmiljöverket (AFS 2020:1).

Slås resultaten ovan ihop blir resultatet av ca 40 procent av de befintliga utrymningsplatsernas apparater för tvåvägskommunikation inte är tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga, se figur 5.

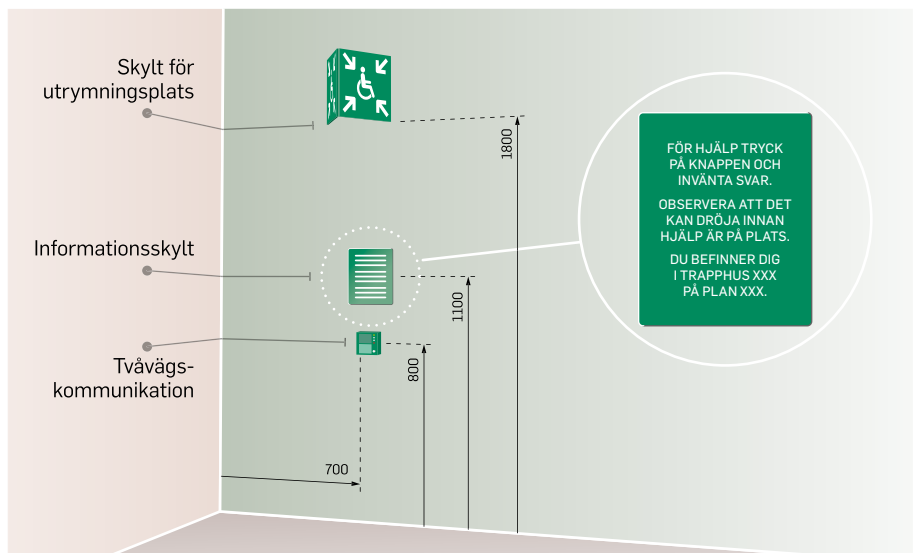
Skyltning på utrymningsplatsen:

I AFS 2020:1 anges att en skylt ska markera utrymningsplatsen så att det går att lokalisera den, se figur 6. Det är endast i 17 procent av fallen som utrymningsplatsen är markerad med skylten som AFS 2020:1

anger. Det observerades också under inventeringen att det var svårigheter att lokalisera utrymningsplatsen då det inte fanns någon skylt eller i de fall det fanns en skylt men den var placerad i anslutning till tvåvägskommunikationen.

NYA RIKTLINJER FÖR FRAMTIDEN

Baserat på studiens resultat har forskargruppen tagit fram nya rekommendationer för hur utrymningsplatser bör utformas.

Figur 7. Illustration över föreslagen utformning av utrymningsplats, mått i millimeter.

Dessa inkluderar förbättringar avseende tillgängligheten, tydligare skyltning, och en säkerställd tvåvägskommunikation med en apparat som är lättåtkomlig för alla. Rekommendationerna syftar till att bli en del av framtida svenska standarder för byggnader, med målet att alla ska kunna evakueras tryggt och säkert, oavsett förmåga.

Rekommendationerna för utformningen av utrymningsplatsen är framtagna utifrån fyra viktiga aspekter:

1. möjligheten att hitta fram till utrymningsplatsen,
2. apparaten för tvåvägskommunikationen är tillgängligt placerad,
3. användaren väl på plats förstår hur kommunikationsutrustningen ska användas,
4. miljön där utrymningsplatsen är placerad både är belyst och utan störande larmsignaler.

Samtliga ovan nämnda aspekter är viktiga att beakta vid projektering och under driftskedet.

I figur 7 illustreras hur en utrymningsplats kan utformas för att uppfylla både tillgänglighetskravet, ge information till personen som ska vänta på platsen samt gå att lokalisera med hjälp av skylten som anges i AFS 2020:1. Skylten är *flaggad* ut från väggen för att synas från sidan och framifrån vilket möjliggörs om skylten är satt som en triangel. Storleken på skylten ska anpassas enligt den formel som används för läsavstånd för vägledande markering.

Måtten som föreslås i figur 7 är satta utifrån att apparaten för tvåvägskommunikationen ska vara tillgänglig.

Informationen som föreslås i figur 7 är ett exempel och texten bör modifieras för att passa den aktuella utrymningsplatsen.

Utformningen av själva apparaten (eller telefonen) för tvåvägskommunikationen i illustrationen nedan är endast ett exempel då det finns flera olika modeller på marknaden. Tvåvägskommunikationen rekommenderas vara talad samt kopplad till en ständigt bemannad plats. ■

KRISTIN ANDRÉE
Brandskyddslaget

HÅKAN FRANTZICH
Lunds tekniska högskola

